

ŠTÁTNA
ŠKOLSKÁ
INŠPEKCIA

2021/2022

STAV ZISŤOVANIA WELLBEINGU ŽIAKOV A UČITEĽOV V ŠKOLÁCH

PRIEBEŽNÁ SPRÁVA

KRITICKÝ
PRIATEĽ ŠKÔL
A ŠKOLSKÝCH
ZARIADENÍ

Stav zisťovania wellbeingu žiakov a učiteľov v školách

PRIEBEŽNÁ SPRÁVA

PaedDr. Monika Ružeková, PhD.

Mgr. Anna Holická

Ing. Ľuba Habodászová

Mgr. Zlata Ilievová

Mgr. Zuzana Eretová

Ing. Adriana Vykydalová

Mgr. Alžbeta Štofková Dianovská

OBSAH

1 ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ŠKOLÁCH.....	4
2 WELLBEING UČITEĽOV A ŽIAKOV.....	6
2.1 Podmienky wellbeingu žiakov v školskom prostredí.....	6
2.2 Wellbeing žiakov.....	8
2.3 Podmienky wellbeingu pedagogických zamestnancov v školskom prostredí.....	10
2.4 Wellbeing pedagogických zamestnancov.....	11
3 ZÁVER	12
4 ODPORÚČANIA ŠTÁTNEJ ŠKOLSKÉJ INŠPEKCIE	13
4.1 Odporúčania na úrovni školy.....	13
4.2 Odporúčania pre zriaďovateľov.....	14
4.3 Odporúčania na úrovni systému	14
5 ZOZNAMY	14
5.1 Grafy	14
5.2 Tabuľky	14

Podnetné a bezpečné školské prostredie pozitívne ovplyvňuje spokojnosť a vzdelávacie výsledky žiakov a tiež zmysluplnosť práce pedagógov a ich psychickú pohodu. Ako ukazujú medzinárodné štúdie¹, pocit pohody aktérov vzdelávania a školská úspešnosť sú spojené nádoby. Nielen výskyt šikanovania na školách ale aj obdobie po pandémie sprevádzané prerušením vyučovania vedú k zvýšenej potrebe zamerať zvýšenú pozornosť detailnejšiemu monitorovaniu wellbeingu žiakov a zamestnancom škôl.

Štátna školská inšpekcia (ŠŠI) sa téme wellbeingu venuje v rámci projektu Erasmus+ v spolupráci s FINEECom² vo Fínsku a Českou školskou inšpekciou. Ako jednu z aktivít ŠŠI realizovala informatívnu inšpekciu zameranú na zber dát pre následné overovanie pilotných nástrojov. Tento dokument je priebežnou správou o výsledkoch a zisteniach zo zberu dát. Dáta budú slúžiť na validáciu nástrojov v samostatnej správe s cieľom vytvoriť kategorizáciu škôl v oblasti wellbeing podobne ako ŠŠI už používa v oblasti klímy škôl.

Počas inšpekcie boli zadané dotazníky žiakom základných a stredných škôl, ktoré sa zameriavali na vzťahy medzi žiakmi a medzi žiakmi a učiteľmi. Pedagogickí zamestnanci vyplňali dotazníky zamerané na ich spokojnosť a psychickú pohodu, ako aj dotazníky monitorujúce klímu školy. Súčasťou informatívnej inšpekcie boli i riadené rozhovory s výchovným poradcom a koordinátorom prevencie.

1 ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ŠKOLÁCH

Informatívna inšpekcia sa realizovala v 33 subjektoch, z nich bolo 16 ZŠ, 9 gymnázií a 8 SOŠ. Všetky sledované školy boli s vyučovacím jazykom slovenským, patrili do zriaďovateľskej pôsobnosti štátu (okrem 4 z nich) a sídlili v meste s výnimkou 7 ZŠ. V aktuálnom školskom roku spolu vzdelávali 13 189 žiakov. Sledované subjekty evidovali 6,2 % žiakov so zdravotným znevýhodnením (ZZ), pričom najvyšší podiel vykazovali ZŠ na 2. stupni vzdelávania (13,1 %) a v učebných odboroch SOŠ (16,3 %). Najvyšší podiel žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) a z marginalizovaných rómskych komunít (MRK) bol evidovaný v učebných odboroch SOŠ (16,3 %). SOŠ mali tiež vyšší podiel menej úspešných žiakov³. V učebných odboroch tvoril až 18,1 %, pričom takmer pätinu z nich boli žiaci zo SZP a z MRK. Najnižší podiel menej úspešných žiakov evidovali na 1. stupni ZŠ, pričom viac ako polovicu z nich (57,7 %) tvorili žiaci zo SZP a z MRK.

Tabuľka 1 Prehľad počtu žiakov sledovaných subjektov

TYP ŠKOLY	Stupeň vzdelania/ vzdelávací program	ŽIACI					
		spolu	z nich		menej úspešní vo vzdelávaní	z nich	
			so ZZ	zo SZP/ z MRK		so ZZ	zo SZP/ z MRK
ZŠ	1. stupeň	2 539	4,6 %	1,7 %	26	19,2 %	57,7 %
	2. stupeň	3 201	13,1 %	1,7 %	116	21,6 %	19,8 %
gymnázia	4-ročný	2 768	1,2 %	-	27	3,7 %	-
	8-ročný	1 211	1,8 %	-	13	7,7 %	-
SOŠ	študijné odbory	2 483	5,4 %	0,6 %	256	5,9 %	2,7 %
	učebné odbory	987	8,9 %	16,3 %	179	8,9 %	19,6 %
Spolu		13 189	6,2 %	2,1 %	617	10,2 %	13,0 %

Žiaci sledovaných subjektov v 1. polroku aktuálneho školského roka **spolu vymaľovali 773 294 vyučovacích hodín**, pričom 97,0 % z nich tvorili ospravedlnené hodiny. Najvyššia absencia bola

¹ PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives » © OECD 2019

² FINEEC je nezávislá agentúra pre hodnotenie vzdelávania vo Fínsku.

³ **Menej úspešní žiaci vo vzdelávaní** – žiaci s prospechom nedostatočný aspoň z 1 vyučovacieho predmetu.

evidovaná u žiakov SOŠ. Priemerný počet vymeškaných hodín na žiaka v študijných odboroch bol 72,7 hodín a v učebných až 92,3 hodín. Najvyšší podiel neospravedlnených hodín zo všetkých vymeškaných hodín (15,8 %) vykazovali opäť žiaci učebných odborov SOŠ, čo predstavovalo 14,5 neospravedlnených hodín na žiaka.

Tabuľka 2 Prehľad vymeškaných hodín žiakov v sledovaných subjektoch

Typ školy	Stupeň vzdelania/ vzdelávací program	Vymeškané hodiny za I. polrok aktuálneho školského roka				
		spolu	z nich		Priemerný počet oprav. hodín na žiaka	Priemerný počet neosprav. hodín na žiaka
			ospravedlnené	neospravedlnené		
ZŠ	1. stupeň	134 750	99,7 %	0,3 %	52,9	0,2
	2. stupeň	177 264	98,6 %	1,4 %	54,6	0,8
gymnázia	4-ročný	134 360	99,9 %	0,1 %	48,5	0,0
	8-ročný	55 415	99,8 %	0,2 %	45,7	0,1
SOŠ	študijné odbory	180 425	96,7 %	3,3 %	70,3	2,4
	učebné odbory	91 080	84,2 %	15,8 %	77,7	14,5
Spolu		773 294	97,0 %	3,0 %	56,8	1,8

Takmer všetky sledované školy evidovali menej úspešných žiakov. Nedostatočné výsledky dosahovali žiaci najčastejšie (38,7 %) v predmetoch vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia (slovenský jazyk a literatúra, slovenský jazyk a slovenská literatúra a cudzie jazyky). Viac ako pätina mala problémy s matematikou a tiež prírodovednými predmetmi. V SOŠ viac ako polovica menej úspešných žiakov nevládala predmety všeobecného vzdelania a 40 % predmety teoretického odborného vzdelávania.

Výchovno-vzdelávací proces v sledovaných subjektoch zabezpečovalo **1 306 pedagogických a odborných zamestnancov**. Prieskumu sa zúčastnilo **79,6 % z nich**. Najvyšší podiel respondentov vykazovali ZŠ (81,3 %).

Tabuľka 3 Prehľad pedagogických a odborných zamestnancov v sledovaných subjektoch

Pedagogickí a odborní zamestnanci	ZŠ	gymnázia	SOŠ	spolu
učiteľ	438	344	246	1 028
majster odbornej výchovy	-	-	120	120
školský špeciálny pedagóg	14	2	1	17
školský psychológ	9	5	2	16
pedagogický asistent	70	4	4	78
sociálny pedagóg	2	1	5	8
vychovávateľ	28	-	11	39
spolu	561	356	389	1 306
podiel zúčastnených v prieskume	81,3 %	78,7 %	77,9 %	79,6 %

Dotazník ŠŠI týkajúci sa wellbeingu žiakov⁴ spolu vyplnilo 4 754 respondentov, pričom 31,4 % tvorili žiaci ZŠ, 45,9 % žiaci gymnázií a 22,7 % žiaci SOŠ. Podiel dievčat v prieskume bol 54 % a chlapcov 46 %.

2 WELLBEING UČITEĽOV A ŽIAKOV

Wellbeing je komplexný pojem – súbor viacerých ukazovateľov, ktorý možno vo vzdelávaní definovať ako „cítiť sa dobre a dobre sa učiť“. Spomedzi viacerých definícií sa opierame o tú, ktorá chápe wellbeing ako stav, v ktorom je možné v podporujúcom a podnetnom prostredí plne rozvíjať fyzický, kognitívny, emocionálny, sociálny a duchovný potenciál a žiť s ostatnými plnohodnotný a spokojný život⁵.

Správa predkladá výber čiastkových zistení o podmienkach a stave wellbeingu slovenských žiakov a učiteľov v sledovaných základných a stredných školách.

2.1 Podmienky wellbeingu žiakov v školskom prostredí

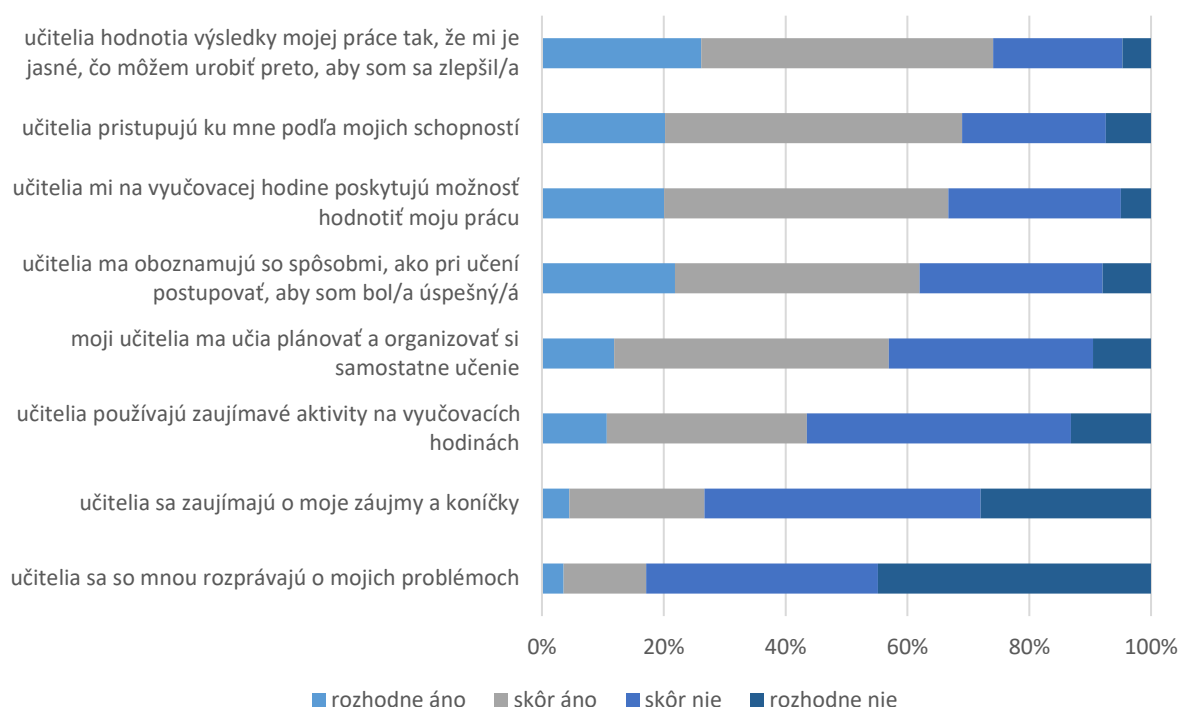
Podľa vyjadrení žiakov boli činnosti učiteľa smerujúce k rozvoju efektívnych stratégií⁶ rozvíjané na priemernej úrovni (57,2 %). Formou dotazníkového prieskumu sme zisťovali, či učitelia vybraných škôl cielene vytvárali priestor na rozvíjanie efektívnych stratégií učenia sa žiakov a prejavovali záujem o ich učenie sa. Tri štvrtiny žiakov uviedlo, že vedia kde a ako sa môžu zlepšiť v učení na základe ich hodnotenia učiteľmi. Dve tretiny žiakov potvrdilo, že pedagógovia k nim pristupujú podľa ich individuálnych schopností, poskytujú im možnosť sebahodnotenia, učia ich plánovať si výuku a vyučovacie postupy, ktoré smerujú k ich vlastnej úspešnosti. Výsledky prieskumu poukazujú na nedostatok záujmu pedagógov o osobné problémy žiaka a nedostatočne motivujúce vyučovanie. Podľa vyjadrení žiakov len pätina pedagógov sa zaujíma o ich problémy a záujmy. Necelá polovica žiakov (43,5 %) uviedla, že vyučovanie je pre nich zaujímavé (Graf 1).

⁴ V ZŠ dotazníky vyplňali všetci žiaci 7. až 9. ročníka, na gymnáziách všetci žiaci 2. až 4. ročníka 4-ročného vzdelávacieho programu respektíve kvinty až oktávy 8-ročného vzdelávacieho programu, v SOŠ všetci žiaci 2. a 3. ročníka dvoch vybraných učebných odborov, respektíve 2. až 4. ročníka dvoch vybraných študijných odborov.

⁵ [Partnerství pro vzdělávání 2030+](#)

⁶ **Efektívne stratégie učenia sa žiakov** smerujú k vlastnej úspešnosti vo vzdelávaní. Zahrňajú viaceré činnosti, z ktorých mnohé sú súčasťou činnosti pedagóga (ako napríklad naučiť žiaka plánovať si učebné činnosti, motivovať ho k učeniu sa, viesť ho k spoznaniu vlastného učebného štýlu, rozvíjať uňho sebahodnotenie a hodnotenie vedúce k osobnému rozvoju a i.). Rozvoj efektívnych stratégií učenia sa je preto kľúčovou úlohou pedagóga, ktorá ovplyvňuje vzdelávací úspech žiaka.

Graf 1 Postoj žiakov k učiteľom v oblasti rozvíjania efektívnych stratégií učenia sa v sledovaných školách

Väčšina sledovaných škôl (90,1 %) zabezpečila funkčný systém výchovného poradenstva a prevencie.

Vo väčšine pilotovaných škôl bola zriadená funkcia výchovného poradcu a vykonávali ju pedagogickí ako i odborní zamestnanci školy (učiteľ, školský špeciálny pedagóg). Činnosť výchovného poradcu na uvedených školách bola orientovaná na rôzne *preventívne aktivity* v oblasti rizikového správania, závislostí, obchodovania s ľuďmi, či kyberšikany. Dve tretiny škôl sa zameralo na vytváranie *adaptačného programu pre žiakov* (pri návrate do školy po dlhšom období, v novom kolektíve) a viac ako polovica škôl na *monitoring a prevenciu rizikového správania žiakov*, ako i *šikanovania*. S rozhovorov s výchovnými poradcami vyplynulo, že okrem *poradenskej činnosti* pre oblasť profesijnej orientácie poskytovali žiakom a ich zákonným zástupcom aj *konzultačnú a koordinačnú pomoc* a boli nápomocní pri riešení výchovných a vzdelávacích problémov žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP).

Takmer všetky sledované subjekty (93,4 %) realizovali rôzne aktivity zamerané na podporu wellbeingu žiakov, čo v rozhovore potvrdili výchovní poradcovia i koordinátori prevencie. Školy najväčší dôraz kládli na budovanie zdravých sociálnych vzťahov, prosociálneho správania a rozvoj interpersonálnych zručností žiakov, pričom využívali najmä teambuildingové aktivity. Viac ako 40 % výchovných poradcov a koordinátorov prevencie deklarovalo podporu wellbeingu žiakov i rozvíjaním vzájomnej spolupráce, pozitívnej hodnotovej orientácie ako i aktivitami na zlepšenie ich sebapoznávania.

Školy poskytovali podporu menej úspešným žiakom, najmä formou individuálneho prístupu, aktívnou spoluprácou triedneho učiteľa so zákonným zástupcom, sprostredkovaním rozhovorov žiaka s výchovným poradcem alebo inými odbornými zamestnancami, čo v dotazníku deklarovali dve tretiny pedagógov. Viac ako polovica učiteľov potvrdila, že menej úspešným žiakom poskytovali doučovanie v predmetoch, v ktorých dosahovali slabé študijné výsledky. Významným opatrením na podporu týchto žiakov považovalo 50 % pedagógov i spoluprácu s poradenskými zariadeniami.

Najčastejšími príčinami školskej neúspešnosti žiakov podľa vyjadrení pedagógov bol nedostatok vzdelávacej motivácie (87,5 %). Ďalšou príčinou najmä u žiakov ZŠ bolo problémové rodinné zázemie (75 %) a sociálne zázemie najmä u žiakov SOŠ. K slabým vzdelávacím výsledkom žiakov SOŠ prispela i

ich absencia na vyučovaní (62,5 %), vyšší počet vymeškaných hodín, najmä neospravedlnených. Ako iné príčiny školského neúspechu pedagógovia uvádzali dôsledok neopodstatneného ospravedlňovania neúčasti žiaka na vyučovaní rodičmi, v SOŠ zníženie počtu hodín teoretického vzdelávania na úkor praktického, či nedostatočné ovládanie učiva základnej školy, čo priamo ovplyvňovalo pripravenosť žiaka na zvládanie stredoškolského vzdelávania.

Záškoláctvo ako jeden z negatívnych javov v správaní žiakov sledované školy monitorovali a prijímali opatrenia na jeho elimináciu. Podľa vyjadrení výchovných poradcov najčastejšou príčinou bolo problémové rodinné zázemie (52 %) a obava žiakov z preverovania vedomostí (30 %). Ako ďalšie dôvody vedúce k záškoláctvu boli uvádzané problémy súvisiace so začlenením sa do komunity triedy (13 %) a obava z problémového správania sa spolužiakov (7 %). Okrem uvedených príčin výchovní poradcovia SOŠ videli dôvod vymeškávania vyučovacích hodín v negatívnom vplyve rovesníckej partie a uprednostňovanie brigád pred vzdelávaním.

2.2 Wellbeing žiakov

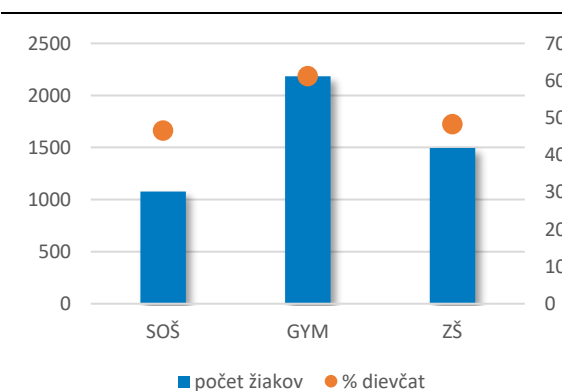
Dotazníkový prieskum na zisťovanie wellbeingu žiakov bol zameraný na sedem oblastí, a to atmosféru a sociálne vzťahy v triede, vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi, spolupatričnosť ku škole, záškoláctvo, sebadôveru a potrebu učenia sa. Okrem celkových vyjadrení v jednotlivých oblastiach wellbeingu žiakov sme sledovali možné rozdiely medzi typmi škôl a rozdiely podľa pohlavia. Najvyšší podiel dievčat (61 %) zo všetkých respondentov mali gymnáziá (Graf 2).

Atmosféru v triede prostredníctvom sociálnych vzťahov so spolužiakmi považovalo za dobrú 78 % žiakov. Zvyšný podiel nesúhlasil s tvrdením, že žiaci v triede tvoria dobrý kolektív alebo boli prijatí kolektívom a to najmä v ZŠ a SOŠ. Väčšiu mieru nespokojnosti vyjadrovali dievčatá (24 %) oproti chlapcom (20 %).

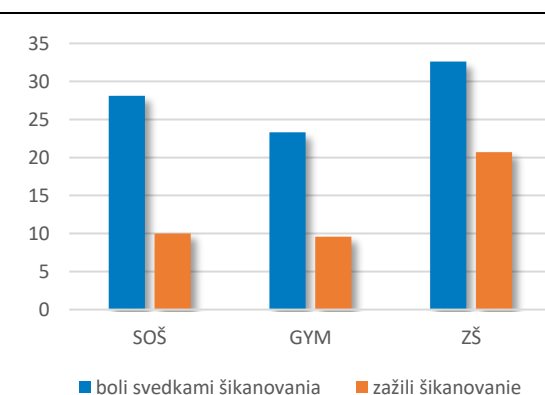
Sociálne vzťahy v triede vnímalo 17 % žiakov ako narušené z dôvodu vysmievania sa alebo agresívneho správania sa. Najvyšší podiel tohto správania vyjadrovali žiaci ZŠ (27 %), pričom výrazne menej to bolo v stredných odborných školách (15 %) a gymnáziách (11 %) a o niečo viac chlapcov (20 %) ako dievčat (15 %).

Šikanovanie (Graf 3) zažívalo 13 % žiakov, pričom najvyšší podiel vykazovali respondenti v ZŠ (20 %). Dievčatá sa cítili byť šikanované o niečo viac ako chlapci (14 % oproti 12 %). Na druhej strane svedkom šikanovania bolo 27 % všetkých žiakov, najviac opäť v ZŠ (33 %). Rozdiel medzi chlapcami a dievčatami nebol významný.

Graf 2 Počet žiakov podľa druhu školy (ľavá os) a podiel dievčat (% ,pravá os) v sledovaných školách

Graf 3 Výskyt šikanovania podľa druhu školy v sledovaných školách

Vzájomné vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi vnímalo pozitívne 79 % všetkých respondentov. Žiaci deklarovali, že im učitelia umožňovali diskutovať o ich názoroch (67 %) a umožňovali im spolupodieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy (52 %), avšak iba 17 % žiakov uviedlo, že

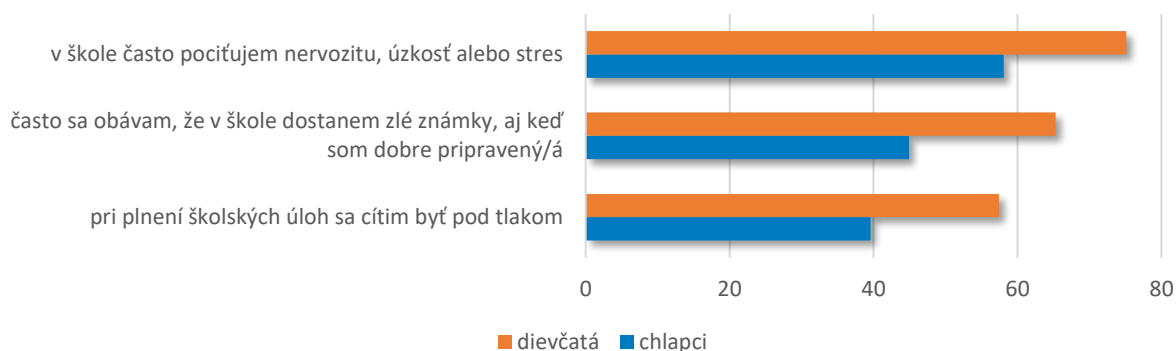
sa pedagógovia s nimi rozprávali o ich problémoch. Najväčší podiel žiakov s pozitívnym vnímaním učiteľov⁷ na škole bol zaznamenaný na gymnáziách (83 %), nasledovali ZŠ (80 %) a SOŠ (70 %). Podiel dievčat s pozitívnym vnímaním bol o niečo vyšší ako u chlapcov (81 % oproti 77 %). Podiel žiakov, ktorí súhlasili s tvrdením, že im vadí prístup učiteľov (**zosmiešňovanie alebo ponižovanie**) bol 46 %, najvyšší na gymnáziách (51 %). Podiel dievčat, ktorým „vadil“ takýto prístup učiteľov, bol výrazne vyšší ako u chlapcov (50 % oproti 42 %).

Spolupatričnosť ku škole cítili tri štvrtiny žiakov. Podiel žiakov, ktorí súhlasili s tvrdením, že do svojej školy patria bol najvyšší pre ZŠ (80 %), podiel dievčat nižší ako podiel chlapcov (74 % oproti 79 %). Blízku osobu, či už kamaráta alebo učiteľa, mali takmer všetci žiaci (96 %). Na druhej strane **v škole sa osamelo cítilo** 16 % žiakov, dievčatá vo vyššej miere (18 %). Rozdiely medzi školami v tejto oblasti neboli zachytené. **Bezpečne sa cítili** žiaci najviac na gymnáziách (81 %), nasledujú ZŠ (75 %) a SOŠ (73 %). Rozdiely medzi pohlaviami v otázke pocitu bezpečnosti sa nepreukázali.

Záškoláctvo priznala viac ako tretina žiakov na stredných školách. Podiel žiakov v ZŠ, ktorí vyjadrili súhlas s tvrdením, že vymeškali vyučovanie bez riadneho dôvodu na ospravedlnenie bolo 19 %, avšak na stredných školách výrazne viac – na gymnáziách 36 % a v SOŠ 38 %⁸. Podiel dievčat bol o niečo nižší aj po zohľadnení druhu školy.

Dievčatá vo výrazne vyššej miere zažívali rôzne formy stresu ako chlapci (Graf 4). Podiel dievčat často pociťujúcich nervozitu, úzkosť a stres bol 65 % oproti 45 % chlapcov, s najvyšším podielom žiakov na gymnáziách (62 %) oproti zvyšným druhom škôl (51 %). Pri plnení školských úloh pocit tlaku malo celkovo 57 % dievčat a 40 % chlapcov, opäť najviac na gymnáziách (60 % oproti 38 % v ZŠ a 42 % v SOŠ). Obavy zo zlej známky, aj keď sa cítia byť dobre pripravení, pociťovalo 75 % dievčat a 58 % chlapcov, najviac v ZŠ (72 %), následne na gymnáziách 69 % a 58 % v SOŠ.

Graf 4 Porovnanie odpovedí chlapcov a dievčat v sledovaných školách zažívajúcich rôzne formy stresu v %

Takmer všetci respondenti považovali vzdelanie za dôležité, aj keď nie všetci mali predstavu o svojej budúcnosti. Vyšší podiel žiakov, ktorí považujú vzdelanie za dôležité, bol na gymnáziách (95 %) a dievčatá o niečo viac ako chlapci (95 % oproti 87 % chlapcov). So známami bolo spokojných 70 % žiakov bez rozdielov medzi školami a pohlaviami. O svojom budúcom povolání alebo profesijnom zameraní malo predstavu 72 % žiakov, najviac na gymnáziách (75 %), najmenej v SOŠ (69 %). Chlapci vo väčšej miere mali jasnejšiu predstavu ako dievčatá (76 % oproti 69 %).

⁷ Podiel žiakov vyjadrujúcich súhlas („rozhodne áno“ alebo „skôr áno“) aspoň s jedným z tvrdení v tejto kategórii.

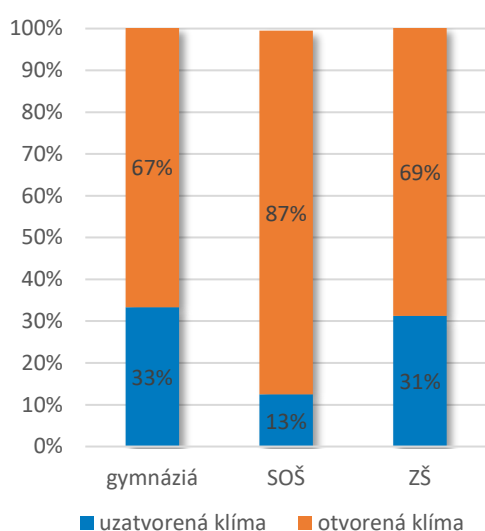
⁸ Rozdiel môže byť spôsobený aj rozdielnym vekom respondentov na ZŠ a stredných školách (viď poznámku č. 3).

2.3 Podmienky wellbeingu pedagogických zamestnancov v školskom prostredí

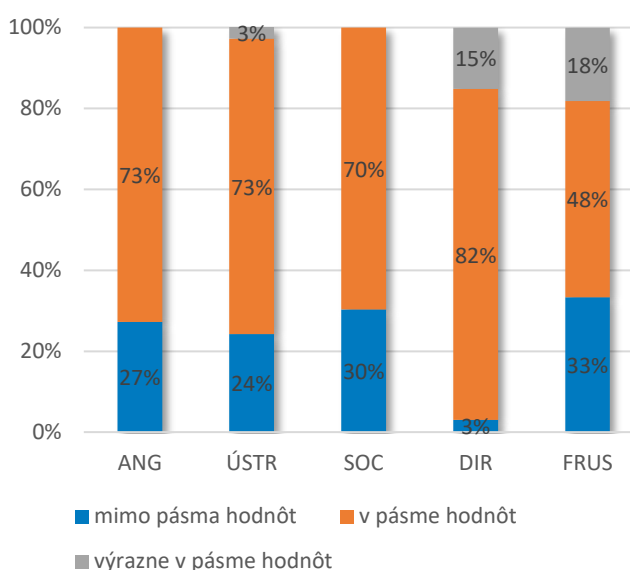
Podmienky wellbeingu pedagogického zamestnanca sme charakterizovali prostredníctvom klímy školy, ktorú sme overovali pomocou revidovaného *Dotazníka organizačnej klímy školy OCDQ-RS*⁹ (*The Organizational Climate Description Questionnaire*), ktorý pozostáva z 5 dimenzií.

Na základe našich zistení malo **otvorenú klímu**, ako podnetné a podporujúce prostredie pre rozvoj wellbeingu, 87 % pilotovaných SOŠ. Otvorená klíma sa prejavovala vzájomnou dôverou v učiteľskom zbore, súdržnosťou jeho kolektívu, angažovanosťou učiteľov, demokratickým štýlom riadenia školy, pričom systém riadenia bol pevný a stabilný. **Jedna tretina sledovaných gymnázií a ZŠ mala klímu uzatvorenú**, ktorú charakterizovala nedôvera medzi učiteľmi, ich slabá angažovanosť, neosobné vzťahy riaditeľa a zamestnancov, formalizmus v riadení ako i nejasné smerovanie a organizácia školy (*Graf 5*).

Graf 5 Porovnanie pomeru otvorenej a uzatvorenej klímy školy v sledovaných ZŠ, gymnáziách a SOŠ

Graf 6 Pomer všetkých sledovaných škôl v pásmach jednotlivých dimenzií dotazníka klímy školy

Vo viac ako v tretine sledovaných škôl dotazník klímy poukázal na **frustrovanosť učiteľov (FRUS)**. Vyučujúci deklarovali, že vykonávali množstvo zbytočnej administratívy a rutinných povinností na úkor výučby; pociťovali nedostatok kolegiálnych vzťahov; riadenie školy vnímali ako byrokratické a poznačené manažerizmom¹⁰. Veľmi podobne sa učitelia vyjadrovali i v dimenzii **angažovaného správania (ANG)**¹¹, **sociálnej blízkosti (SOC)**¹² a **ústretového správania riaditeľa (ÚSTR)**¹³. Takmer štvrtina pedagógov nevníma riaditeľa ako motivátora a lídra školy (ÚSTR), tretina z nich vzťahy

⁹ Spracované podľa P. Gavoru a J. Braunovej 2010. Dotazník obsahoval 34 položiek rozdelených do 5 dimenzií: ústretové správanie riaditeľa – ÚSTR (supportive principal behavior), direktívne správanie riaditeľa – DIR (directive principal behavior), angažované správanie učiteľov – ANG (engaged teacher behavior), frustrovanosť učiteľov – FRUS (frustrated teacher behavior), sociálna blízkosť učiteľov – SOC (intimate teacher behavior).

¹⁰ Prístup k manažmentu zdôrazňujúci ekonomickú efektívnosť, racionalitu a zdôvodňovanie používania systémov, plánovacích a manažérskych praktík, ktoré zlepšujú ekonomickú efektívnosť; často s negatívnym podtónom ako prílišné nadšenie pre ekonomickú efektívnosť na úkor kvality a na úkor vzťahov.

¹¹ **Angažované správanie učiteľov** - učitelia sú iniciatívni, hrdí na svoju školu, rešpektujú svojich kolegov a aktívne s nimi spolupracujú; sú ochotní naplňať spoločnú víziu školy, úsilie smeruje k podpore a úspechu žiakov, preferované sú priateľské vzťahy so žiakmi a vytváranie atmosféry dôvery.

¹² **Sociálna blízkosť** - prípadné konflikty vedú riadiť vecne a s nadhľadom, učitelia sa osobne dobre poznajú, dôverujú si, pozitívne hodnotia ochotu vzájomne si pomáhať, bežné sú priateľské kontakty aj mimo pracoviska; v zbore panuje vzájomná dôvera a rešpekt.

¹³ **Ústretové správanie riaditeľa** - uplatňuje konštruktívnu kritiku zameranú na blaho školy a učiteľov; zadáva zmysluplné úlohy; motivuje učiteľov; je sám vlastnou prácou a prístupom príkladom pre ostatných; akceptuje sociálne potreby učiteľov; je otvorený diskusiám k ich požiadavkám na fungovanie školy.

hodnotia ako formálne, neosobné, výsledkom čoho bola i nižšia angažovanosť učiteľov na spoločnej vízii školy a ich hrdosť na školu (Graf 6).

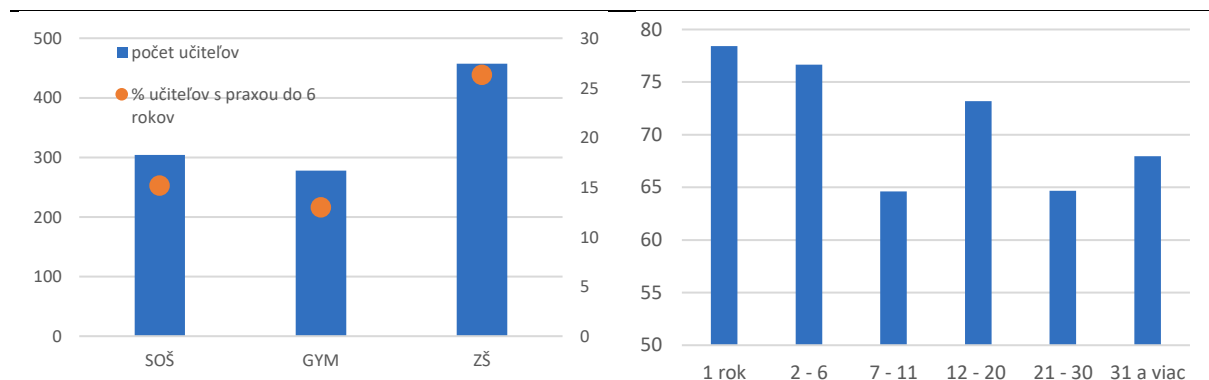
Súčasťou podmienok školy pre wellbeing pedagógov je i **poskytovanie psychologickkej pomoci**. Školskí psychológovia pôsobili v polovici sledovaných škôl. I napriek tomu, že tretina učiteľov v dotazníkoch klímy potvrdila frustrovanosť, 77 % pedagógov ich služby pri riešení vlastných pracovných i osobných problémov nevyužívalo.

2.4 Wellbeing pedagogických zamestnancov

Dotazníkový prieskum pedagogických zamestnancov¹⁴ zameraný na zisťovanie ich wellbeingu v škole mal celkovú návratnosť 79,6 %. Otázky v dotazníku sa zamerali na štyri oblasti, a to celkovú spokojnosť v zamestnaní, negatívny vplyv na fyzické a duševné zdravie, pracovný stres a záťaž a profesionálnu sebadôveru. Okrem celkových vyjadrení učiteľov v jednotlivých oblastiach sledujeme možné rozdiely ich odpovedí podľa druhov škôl a dĺžky pedagogickej praxe. Najvyšší podiel učiteľov s pedagogickou praxou do 6 rokov mali ZŠ (Graf 7).

Celkovú spokojnosť¹⁵ s vlastnou profesiou, so školou, v ktorej pracujú a s hodnotením ich práce vedúcimi pedagogickými zamestnancami v pilotnom prieskume vyjadrilo 70 % všetkých učiteľov (Graf 8). Aj keď rozdiely v celkovej spokojnosti neboli významné medzi typmi škôl, ukazuje sa, že najvyšší podiel spokojných bolo v skupine učiteľov s dĺžkou praxe do 6 rokov. Položka, s ktorou vyjadrilo súhlas najnižšie percento učiteľov (81 %) sa týkala vyjadrenia ohľadom ocenenia ich práce vedením. O zmene povolania alebo zmene školy uvažovalo 16 % učiteľov bez rozdielov medzi druhmi škôl.

Graf 7 Počet učiteľov v sledovaných školách podľa typu školy (% ,ľavá os) a podiel učiteľov s pedagogickou praxou do 6 rokov (% ,pravá os)

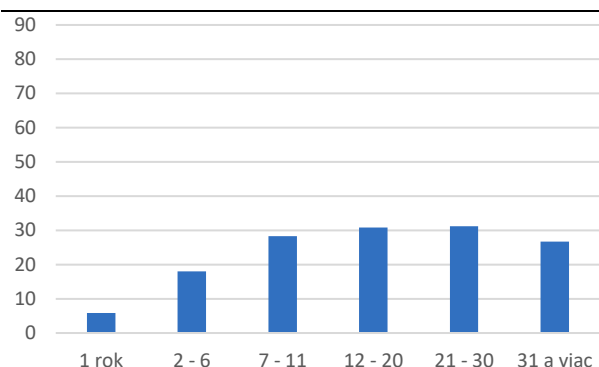
Graf 8 Podiel spokojných učiteľov (%) podľa dĺžky pedagogickej praxe v sledovaných školách

Negatívny vplyv práce na duševné alebo fyzické zdravie pociťovalo až 27 % učiteľov bez rozdielu medzi druhmi škôl. Negatívny vplyv deklarujú učitelia bez ohľadu na dĺžku praxe, najmenej tí s praxou do jedného roka (Graf 9). Podiel učiteľov, ktorí pociťovali negatívny vplyv práce na fyzické a zároveň aj duševné zdravie bol 13 %.

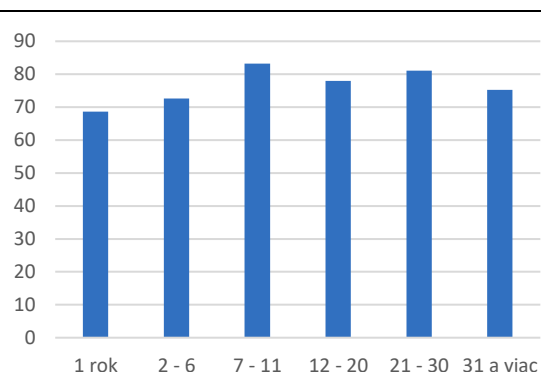
¹⁴ Okrem učiteľov sa prieskumu zúčastnili pedagogickí asistenti, vychovávatelia, majstri odbornej výchovy, školskí špeciálni pedagógovia, školskí psychológovia a sociálni pedagógovia. Pre zjednodušenie používame v texte pojem učiteľ pre všetky kategórie pedagogických zamestnancov. Dotazník obsahoval 25 otázok.

¹⁵ Podiel respondentov, ktorí mali súhlasné stanovisko („rozhodne áno“ alebo „skôr áno“) vo všetkých položkách týkajúcich sa spokojnosti pedagógov (spokojnosť s prácou; pracovné naplnenie; výhody profesie prevažovali nad nevýhodami; spoluzodpovednosť za činnosť školy, spokojnosť s ocenením vedenia).

Graf 9 Podiel učiteľov v sledovaných školách pociťujúc negatívny vplyv na duševné alebo fyzické zdravie (%) podľa dĺžky pedagogickej praxe

Graf 10 Podiel učiteľov v sledovaných školách pociťujúcich nejakú formu stresu (%) podľa dĺžky pedagogickej praxe

Nejakú formu stresu, záťaže alebo tlaku v prieskume vyjadrilo 78 % učiteľov¹⁶ (Graf 10). Rozdiely medzi školami sa neukázali. Otázka ohľadom nadmernej záťaže z administratívnych povinností mala najvyšší podiel súhlasných odpovedí (51 %). Okrem učiteľov s veľmi dlhou pedagogickou skúsenosťou (nad 31 rokov), s rokmi praxe narastal podiel pedagógov deklarujúcich niektorú z foriem stresu. Podiel vyučujúcich, ktorí pociťovali stres vo všetkých sledovaných oblastiach bol 2,4 % zastúpení vo všetkých kategóriách dĺžky praxe. Školou poskytovanú psychologickú odbornú pomoc využívali učitelia najmä v ZŠ (28 %), menej na gymnáziách (17 %) a v SOŠ (20 %).

Sebadôveru vo vlastné schopnosti v oblasti riadenia triedneho kolektívu a vedenia vyučovacej hodiny potvrdilo 85 % pedagogických zamestnancov¹⁷. Tento podiel bol o niečo málo nižší v gymnáziách (82 %). Najvyšší podiel učiteľov so sebadôverou vo svoje schopnosti bol v kategóriách s praxou dlhšou ako 20 rokov (takmer 90 %).

3 ZÁVER

Informatívna inšpekcia sa realizovala v 33 školách. Prieskumu sa zúčastnilo 1 040 pedagogických a odborných zamestnancov. Dotazník týkajúci sa wellbeingu žiakov vyplnilo spolu 4 754 respondentov.

Na základe výsledkov našich zistení možno konštatovať, že takmer všetky sledované subjekty si potrebu rozvoja a podpory wellbeingu žiakov uvedomovali. Nasvedčuje tomu i fakt, že väčšina škôl (93,4 %) realizovala rôzne aktivity zamerané na jeho podporu a súčasne takmer všetky (90,1 %) mali vypracovaný funkčný systém výchovného poradenstva a prevencie. Sledované subjekty taktiež poskytovali menej úspešným žiakom rôzne formy podpory (*individuálny prístup, doučovanie, aktívnu spoluprácu triedneho učiteľa so zákonným zástupcom, pomoc výchovného poradcu a iných členov podporného tímu*). Svoju pozornosť sa snažili venovať i eliminovaniu záškoláctva. Avšak činnosti pedagógov smerujúce k podpore efektívnych stratégií učenia sa žiakov predstavovali slabý článok wellbeingu žiakov a iba 57,2 % respondentov potvrdilo ich rozvíjanie v školskom prostredí. Dotazníky na zisťovanie **wellbeingu žiakov** boli zamerané na sedem oblastí. V rámci pilotného prieskumu informatívnej inšpekcie boli zistené nasledujúce zistenia:

¹⁶ Podiel respondentov, ktorí vyjadrili súhlas („rozhodne áno“ alebo „skôr áno“) s tvrdeniami ohľadom záťaže alebo stresu aspoň v jednej z otázok ohľadom nadmernej administratívy; zastrasovania zo strany rodičov; tlaku zo strany vedenia; z veľkosti úväzku; z množstva povinností pri príprave; zodpovednosti za vzdelávacie výsledky a výchovné problémy; správania sa žiakov na hodinách.

¹⁷ Podiel respondentov, ktorí vyjadrili súhlas („rozhodne áno“ alebo „skôr áno“) s tvrdeniami ohľadom všetkých otázok v tejto kategórii (zvládanie nevhodného správania žiakov; motivácia k dodržiavaniu pravidiel žiakmi; vzbudzovanie záujmu o vyučovanie; uplatňovanie metód zohľadňujúcich individuálne potreby žiakov; schopnosť kombinovať chválu aj kritiku na hodine; obľúbenosť u žiakov a motivácia žiakov k rozvíjaniu ich potenciálu).

- ⇒ atmosféru v triede prostredníctvom sociálnych vzťahov so spolužiakmi považovalo za dobrú 78 % respondentov;
- ⇒ sociálne vzťahy v triede vnímalo 17 % žiakov ako narušené z dôvodu vysmievania sa alebo agresívneho správania sa, pričom šikanovanie zažívalo až 13 % žiakov;
- ⇒ vzájomné vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi vnímalo pozitívne 79 % všetkých respondentov, pričom najnižší podiel (70 %) bol evidovaný u žiakov stredných odborných škôl (SOŠ);
- ⇒ spolupatričnosť ku svojej škole cítili tri štvrtiny žiakov a blízku osobu, či už kamaráta alebo učiteľa, deklarovali takmer všetci žiaci (96 %);
- ⇒ 16 % žiakov (pričom dievčatá vo vyššej miere 18 %) sa cítilo v školách osamelosť;
- ⇒ záškoláctvo priznala viac ako tretina žiakov stredných škôl a 19 % žiakov základných škôl (ZŠ);
- ⇒ dievčatá zažívali rôzne formy stresu vo výrazne vyššej miere ako chlapci (65 % oproti 45 % chlapcov).

Podmienky wellbeingu pedagogického zamestnanca sa zisťovali pomocou revidovaného Dotazníka organizačnej klímy školy OCDQ-RS. Dve tretiny sledovaných ZŠ a gymnázií a 87 % SOŠ malo klímu školy otvorenú. Prieskum zameraný na wellbeing pedagogických zamestnancov bol v škole rozčlenený na štyri oblasti. Z dotazníkov vyplynuli nasledujúce zistenia:

- ⇒ celkovú spokojnosť s vlastnou profesiou, s hodnotením ich práce a školou, v ktorej pracujú, vyjadrilo 70 % všetkých učiteľov;
- ⇒ negatívny vplyv práce na duševné alebo fyzické zdravie pociťovalo 27 % pedagógov;
- ⇒ až 78 % učiteľov deklarovalo určitú formu stresu, záťaže alebo tlaku počas vykonávania svojej pedagogickej činnosti;
- ⇒ sebadôveru vo vlastné schopnosti v oblasti riadenia triedneho kolektívu a vedenia vyučovacej hodiny potvrdilo 85 % pedagogických zamestnancov.

4 ODPORÚČANIA ŠTÁTNEJ ŠKOLSKEJ INŠPEKCIE

4.1 Odporúčania na úrovni školy

- Cielene podnecovať a rozvíjať efektívne stratégie učenia sa žiakov, podporovať zvýšenie ich úspešnosti vo vzdelávaní.
- Naďalej vytvárať podmienky pre poskytovanie funkčného systému výchovného poradenstva a prevencie.
- Pokračovať v realizovaní aktivít zameraných na podporu sociálnych vzťahov žiakov v kolektíve, vzťahov medzi žiakmi a učiteľmi, na elimináciu rizikového správania a prejavov šikanovania a celkovú podporu wellbeingu všetkých aktérov vzdelávania.
- Pomáhať menej úspešným žiakom odstraňovať prekážky vo vzdelávaní poskytovaním rôznych individuálnych foriem podpory.
- Vytvoriť pracovnú pozíciu školského psychológa za účelom eliminácie osobných problémov žiakov i pedagógov, pomoci pri riešení stresových alebo záťažových situácií a podpory ich sebadôvery.
- Zamerať sa na spoluprácu so zákonnými zástupcami žiakov s cieľom zníženia počtu vymeškaných vyučovacích hodín.
- V školách pravidelne monitorovať wellbeing žiakov a pedagógov, zistenia vyhodnocovať a prijímať konkrétne opatrenia.
- Zmeniť systém riadenia školy odstraňovaním formalizmu, nejasného smerovania školy, budovaním vzájomnej dôvery a súdržnosti v učiteľskom kolektíve, podporovať angažovanosť učiteľov a zapájať ich do procesu riadenia školy.

- Podporovať wellbeing pedagógov oceňovaním ich práce, transparentným nastavením systému kritérií a hodnotenia zohľadňujúceho ich činnosť a aktivity súvisiace so životom školy.

4.2 Odporúčania pre zriaďovateľov

- Podporovať riaditeľov škôl pri uskutočňovaní metodických a vzdelávacích aktivít pre ucelené kolektívy pedagogických zamestnancov v školách.
- Poskytovať pomoc školám pri zriaďovaní podporných tímov, ktorých súčasťou by bola i pozícia školského psychológa a sociálneho pedagóga.

4.3 Odporúčania na úrovni systému

Cielene prerozdeľovať finančné prostriedky za účelom prioritne zriaďovať pracovné pozície školských psychológov s dôvodu potreby včasnej terapeutickej pomoci a podpory pri riešení záťažových situácií žiakov a učiteľov.

5 ZOZNAMY

5.1 Grafy

Graf 1 Postoj žiakov k učiteľom v oblasti rozvíjania efektívnych stratégií učenia sa v sledovaných školách.....	7
Graf 2 Počet žiakov podľa druhu školy (ľavá os) a podiel dievčat (% , pravá os)	8
Graf 3 Výskyt šikanovania podľa druhu školy.....	8
Graf 4 Porovnanie odpovedí chlapcov a dievčat zažívajúcich rôzne formy stresu v %	9
Graf 5 Porovnanie pomeru otvorenej a uzatvorenej klímy školy v pilotovaných ZŠ, gymnáziách a SOŠ	10
Graf 6 Pomer všetkých pilotovaných škôl v pásmach jednotlivých dimenzii dotazníka klímy školy.....	10
Graf 7 Počet učiteľov podľa typu školy (% , ľavá os) a podiel učiteľov s pedagogickou praxou do 6 rokov (% , pravá os)	11
Graf 8 Podiel spokojných učiteľov (%) podľa dĺžky pedagogickej praxe	11
Graf 9 Podiel učiteľov pociťujúci negatívny vplyv na duševné alebo fyzické zdravie (%) podľa dĺžky pedagogickej praxe.....	12
Graf 10 Podiel učiteľov pociťujúcich nejakú formu stresu (%) podľa dĺžky pedagogickej praxe	12

5.2 Tabuľky

Tabuľka 1 Prehľad počtu žiakov sledovaných subjektov	4
Tabuľka 2 Prehľad vymeškaných hodín žiakov v sledovaných subjektoch.....	5
Tabuľka 3 Prehľad pedagogických a odborných zamestnancov v sledovaných subjektoch	5